

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad:
Louise Andersson

PM angående SKLs utgångspunkter för e-böcker på folkbibliotek

Bibliotek är samhällsinstitutioner med uppdrag att verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken har också i uppdrag att verka läsfrämjande i hela landet.

Det behöver finnas ett övergripande intresse av att nå överenskommelser som kan bidra till att upprätthålla denna viktiga samhällsfunktion i en alltmer digital samtid och framtid. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) förlitar sig till att bokbranschen ser behovet av bibliotek och därför har ett intresse av att försöka uppnå avtal som fungerar för alla parter. SKL ämnar inom kort bjuda in till samtal med syfte att uppnå nya avtal mellan förlag och kommuner.

Detta är SKLs utgångspunkter för ett sådant samtal:

- En accessbaserad differentierad utlåningsmodell
- Bibliotekens utbud
- Bruk av användardata
- Gynna det läsfrämjande uppdraget
- Tillgång till litteratur över tid
- Nationell infrastruktur

När biblioteken genom SKL tillsammans med förlagen gör sin del av arbetet för att skapa förutsättningar för ett fungerande biblioteksväsende i Sverige så behöver staten göra sin del. SKL anser att staten behöver göra omfattande insatser inom infrastrukturuområdet samt gällande tillgången till äldre litteratur som e-böcker.

SKL har även uppfattat ett behov av stöd till folkbiblioteken när det gäller metodutveckling och strategier inom e-boksområdet och förbundet ämnar bidra till det genom kunskapsutvecklande satsningar.

En accessbaserad och differentierad utlåningsmodell

SKL efterfrågar en accessbaserad utlåningsmodell där alla e-böcker är tillgängliga för biblioteken att förvärva direkt när de ges ut. Samma bok kan lånas ut hur många gånger som helst av ett obegränsat antal användare om biblioteket väljer det.

SKL anser att en differentierad prisbild i relation till litteraturens karaktär och ålder ger goda förutsättningar för en kommersiell marknad att utvecklas ytterligare. För att

en differentierad prismodell ska fungera för biblioteken behöver det finnas verktyg för att bestämma tillgänglighet eller friktion för olika titlar.

Bibliotekens utbud

Biblioteken är de som ska avgöra vilket utbud biblioteken erbjuder – i samklang med rådande lagstiftning och det kulturpolitiska uppdraget. Ett ramavtal behöver möjliggöra för biblioteken att enkelt arbeta med urvalsprocesser på titelnivå samt att avgöra om man vill erbjuda hög eller lägre tillgänglighet till respektive titel beroende på vilka kostnader man är beredd att ta för denna. Detta kan exempelvis ske genom att sätta olika nivåer för hur många som kan läsa en titel samtidigt.

Offentliga verksamheter opererar alltid med begränsade medel och flera bibliotek har redan slagit i taket för hur mycket pengar man kan lägga på e-bokslån per månad och år. Biblioteken kan inte möta all den efterfrågan som finns på e-böcker och kan därmed inte, som många förlag känner oro för, bli marknaden för e-böcker.

Bruk av användardata

De nuvarande avtalen reglerar inte bruket eller rätten till användardata. Det råder sekretess om enskilds lån, reservation eller annan form av beställning på bibliotek. Relationen till lagstiftningen och den enskildes integritet behöver tydliggöras i kommande överenskommelser om e-böcker. Det är även önskvärt att parterna därutöver kommer överens om hur respektive part får tillgång till och använda övriga användardata.

Gynna det läsfrämjande uppdraget

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagstiftningen (som träder i kraft 1 januari 2014) främja läsning och tillgång till litteratur. I framtida e-bokstjänster behöver biblioteken goda möjligheter att arbeta läsfrämjande i de gränssnitt som möter biblioteksanvändarna. Det handlar om att kunna främja läsande av en mångfald av litteratur i de format som finns tillgängliga, att möta behov hos prioriterade grupper och att kunna stimulera till läsning och intresset för litteratur på olika sätt.

E-böcker lämpar sig även mycket väl för ökad tillgång till litteratur och läsande för grupper som biblioteken traditionellt sett haft svårt att nå ut till. Bland annat för att det finns goda förutsättningar att anpassa formen efter olika personers förutsättningar att läsa och ta till sig information. Denna aspekt av tillgänglighet behöver beaktas i ett kommande avtal.

Tillgång till litteratur över tid

Biblioteken ska enligt den nya bibliotekslagen verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Den litteratur som biblioteket valt ska ingå i bibliotekens utbud bör därför inte kunna dras tillbaka av någon annan aktör utan att biblioteken erbjuds ett annat rimligt sätt att tillhandahålla litteraturen.

En ytterligare aspekt på tillgänglighet över tid är den svaga backlistpubliceringen av äldre litteratur som det behöver utarbetas en nationell strategi kring för att biblioteken på längre sikt ska kunna fullgöra sina uppdrag. Här behöver stat, biblioteksväsendet och förlagen tillsammans finna lösningar. Litteratur som digitaliserats med offentliga medel bör vara tillgängliga för utlån av bibliotek utan ytterligare kostnader.

Nationell infrastruktur

SKL anser att en nationell infrastruktur för e-böcker på bibliotek behövs och att staten genom sina myndigheter är bäst lämpade att genomföra detta. För att ett fungerande arbete med e-böcker ska kunna upprätthållas och utvecklas på landets folkbibliotek behövs en teknisk plattform som:

- Gör det möjligt för biblioteken att arbeta med olika e-bokslieferantörer på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt.
- Undanröjer den tekniska karantän som finns. Alla e-bokstitlar från alla distributörer måste kunna tillgängliggöras via alla kommuners digitala bibliotek
- Gör det möjligt för biblioteken att effektivt och kvalitativt kan arbeta med urval till sin katalog med e-böcker.
- Erbjuder biblioteken att göra inställningar för lånevariabler av e-böcker, det vill säga hur hög tillgänglighet olika titlar ska ha och på så vis kunna hantera kostnader.
- Hantera överlappande utbud och prioritering mellan olika distributionsval och versioner
- Tillhandahåller metadata som gynnar det läsfrämjande uppdraget. Metadata bör vara fri och delbar.

Kulturdepartementets uppdrag till Kungliga biblioteket om möjliggöra distribution av e-böcker via LIBRIS är en start, men här behövs att myndigheten tar sitt uppdrag om samordning och utveckling av biblioteksväsendet på allvar och gör omfattande insatser för att undanröja hinder för ett effektivt och medborgarinriktat arbetssätt för biblioteken i hela landet.

Sveriges Kommuner och Landsting